

Наталевич Н.П. Нормативні вимоги до інтегрованої мистецтвознавчої компетентності фахівця культурології / Н.П. Наталевич // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр. / [За заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Спецвип. 12. – Слов'янськ : СДПУ, 2013. – С. 246–255.

Нормативні вимоги до інтегрованої мистецтвознавчої компетентності фахівця культурології

У статті визначається зміст і значення інтегрованої мистецтвознавчої компетентності майбутніх культурологів в умовах модернізації освіти для забезпечення ефективної підготовки фахівців в освітньому процесі педагогічного університету.

Ключові слова: інтегрована мистецтвознавча компетентність, підготовка фахівця культурології, нормативні документи.

Нормативные требования к интегрированной искусствоведческой компетентности специалиста культурологии

В статье определяется содержание и значение интегрированной искусствоведческой компетентности культурологов в условиях модернизации образования для обеспечения эффективной подготовки специалистов в образовательном процессе педагогического университета.

Ключевые слова: интегрированная искусствоведческая компетентность, подготовка специалиста культурологии, нормативные документы.

Statutory requirements for integrated art competency of cultural studies expert

This article defines the meaning and significance of the integrated art competence of future cultural studies experts under the conditions of modernizing the education to ensure effective training of specialists in the educational process of the Pedagogical University.

Keywords: integrated art studies competency, training of cultural studies experts, normative documents.

Актуальність проблеми. Культурологічна освіта є основою культурної діяльності особистості, а культурно-мистецький чинник є визначним фактором

духовного становлення держави. Культурологія містить в собі мистецький потенціал, а культуролог потребує інтегрованої мистецтвознавчої компетентності. В першу чергу – це культура виробництва мистецтва, його розповсюдження, пропаганди, сприймання, розуміння, насолоди мистецтвом, нарешті, культура естетичного виховання. Виникло і певне розуміння завдань культурології у суспільстві: духовний розвиток особистості, формування і задоволення її духовних потреб, збагачення її діяльності. Специфіка культурології полягає саме у її інтегративному характері, в орієнтації на буття та діяльність людини й суспільства як цілісних феноменів.

Окремі напрацювання з проблеми мистецтвознавчої компетентності містяться в нормативних документах (ОПП і ОКХ) різних рівнів підготовки фахівців з культурології у класичних і педагогічних університетах України, які вказують на наявність у професіограмі культуролога у першу чергу інтегрованого мистецтвознавчого компонента.

Інтегрована мистецтвознавча компетентність як складна, багатоаспектна проблема, яка розглядається в основному через призму ключових понять і механізмів, упроваджуваних у психолого-педагогічну теорію і практику освіти, у т.ч. вищої школи, не є достатньо дослідженою у наступному. Оскільки компетентність і компетенція є інтегральною характеристикою вихованця дошкільного виховного закладу, учня школи, студента вищого навчального закладу, як особистості, а, відтак, майбутнього фахівця, які формуються у процесі навчально-виховного процесу в системі освіти і здобуті ним на високоякісній основі знання, уміння, навички перестають бути «символічним капіталом» [3; 31], то пріоритетним у цих дослідженнях стає питання розробки основних підходів до управління як цими знаннями, так і щоденно збагачувальною інформацією для вирішення конкретних соціальних, професійних завдань, у яких можуть проявитися і реалізуватися ці уміння, навички.

Аналіз досліджень і публікацій. Компетентнісний підхід у системі вищої та загальної середньої освіти є предметом наукового дослідження вітчизняних науковців – І. Драча, І. Бабин, П. Бачинського, Н. Бібик, Г. Гаврищак, І. Гудзик,

Н. Дворнікової, Я. Кодлюк, О. Локшиної, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, І. Родигіна, К. Савченко, О. Садівник, Л. Сень, С. Сисоєвої, О. Ситник, Т. Смагіної, Г. Терещук, С. Трубачевої, Н. Фоменко та ін.

Сучасні тенденції розвитку змісту освіти через призму компетентнісного підходу були розглянуті на:

– Регіональному науково-практичному семінарі «Професійні компетенції та компетентності вчителя»(листопад 2006 року –Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка);

– Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування професійної компетентності вчителя початкової школи в контексті моніторингу якості освіти»(квітень 2006 року – Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди);

– Науково-методичному збірнику «Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство» Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» [1;18-19, 44-47];

– // Всеукраїнські педагогічні читання «Упровадження нового змісту початкової освіти: теорія і практика» / ПНПУ імені В.Г. Короленка. – Полтава, 2012.

Характеристику компетентнісного підходу знаходимо у дослідженнях учених Росії, зокрема: М. Авдєєвої, В. Байденко, В. Болотова, Е. Бондаревської, В. Введенського, Н. Вовнової, А. Войнова, А. Вербицького, Г. Дмитрієва, Д. Іванова, І. Зимньої, В. Краєвського, С. Кульневич, В. Ландшеєр, К. Митрофанова, А. Петрова, В. Серікова, О. Соколової, Е. Тетюниної, А. Хуторського та ін. Аналіз праць цих учених дає змогу виявити, що проблема інтегрованої мистецтвознавчої компетентності є недостатньо вивченою й потребує уточнень та узагальнень.

Мета статті полягає у виявленні змісту і значення інтегрованої мистецтвознавчої компетентності майбутніх культурологів в умовах модернізації освіти для забезпечення ефективної підготовки фахівців в освітньому процесі педагогічного університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ґрунтовним науковим підходом відзначається розгляд поняття «компетентності» Міжнародною комісією Ради Європи, якою було сформульовано перелік ключових компетенцій з використанням логічно визначеного ряду: *вивчати – шукати – думати – співпрацювати – діяти – адаптуватись*[4; 5-15]. При цьому, перелік восьми ключових компетенцій для навчання упродовж життя, якими повинен володіти кожний європеєць, визначені як робочою групою по підготовці звіту Європейській раді в Стокгольмі, так і Єврокомісією, що включає:

- навички рахування та письма / компетенція в галузі рідної мови;
- базові компетентності в галузі математики, природничих наук та технологій / математична і фундаментальна природничо-наукова та технічна компетенції;
- іноземні мови /компетенція в сфері іноземних мов;
- використання інноваційних технологій / або інформаційні та комунікаційні технології / комп'ютерна компетенція;
- здатність та уміння навчатись /навчальна компетенція;
- соціальні навички / міжособистісна, міжкультурна та соціальна компетенції, а також громадянська компетенція;
- підприємницькі навички /компетенція підприємництва;
- загальна культура та етика / культурна компетенція [4; 4-8].

Науково обґрунтоване вирішення зазначених проблем детермінувало переосмислення в питаннях модернізації вищої освіти у контексті Болонського процесу. У матеріалах Болонського процесу підкреслюється, що використання терміна «компетентність» або «компетенція» для визначення цільових установок вищої освіти знаменує зрушення від суто (або переважно) академічних норм оцінювання до комплексної оцінки професійної і соціальної підготовленості випускників ВНЗ. Це зрушення означає трансформацію системи вищої освіти у напрямі більшої адаптації до світу праці в довгостроковій перспективі, а також до освоєння освіти упродовж усього життя [5; 2]. Результатом освіти має бути становлення людини, здатної до співпереживання, готової до вільного гуманістично орієнтованого вибору,

індивідуального інтелектуального зусилля і самостійної, компетентної і відповідальної дії в політичному, економічному, професійному і культурному житті, яка поважає себе й інших, терпима до представників інших культур і національностей, незалежна в думках і відкрита для іншого погляду й несподіваної думки [6; 51]. Традиційна орієнтація професійної освіти на підготовку фахівців не може забезпечити такої готовності, тому виникає проблема перегляду цільових установок, уточнення критеріїв їх професійної підготовки, заснованих на компетентнісному підході. Щоб перейти до більш цілісної моделі освіти, де ключовими орієнтирами є досвід, компетентність, суб'єктність, необхідна не заміна однієї моделі іншою, а постійне співіснування двох парадигм – знаннево-предметної і культурно-компетентної.

Отже, це вимагає створення європейських організаційних структур зі впровадження своєрідного «європаспорта» – сертифіката, у якому будуть зазначені засвоєні студентом компетенції і кваліфікації, що пройшли процедуру взаємовизнання (сертифікації), а також доповнення європейського резюме спеціальним додатком з переліком освоєних спеціальних професійних і ключових компетенцій [7; 5]. Сертифікація фахівця – процедура визначення відповідності професійно важливих властивостей фахівця, його компетенції тощо вимогам, що надані у нормативних документах, у яких відображені вимоги до його кваліфікації. Відповідність якості підготовки випускника вимогам галузевого стандарту вищої освіти має визначатись його компетенціями, а саме: *соціально-особистісними (КСО); загальнонауковими (КЗН); інструментальними (КІ).*

Підготовка фахівців за спеціальністю «Культурологія» є одним із освітянських засобів вирішення проблеми розбудови незалежної української держави через формування нової когорти етично і естетично вихованих і культурно продуктивних громадян суспільства, які відзначаються широким світоглядом, і здатні втілювати у практику сучасні культуротворчі концепції, рекомендувати та впроваджувати науково обґрунтовані технології культуротворення.

Актуалізується значення художньої культури як засобу активного впливу на свідомість індивіда та посилюється необхідність підготовки нової генерації високоосвічених учителів культурологічних дисциплін, глибоко обізнаних у галузі національної художньої культури і здатних до активної культурно-творчості та продукування нетрадиційних підходів у розв'язанні завдань художньої освіти й естетичного виховання нового покоління національно свідомих громадян. Діяльність культуролога зорієнтована не лише на роботу з дітьми в межах загальноосвітніх шкіл, а й у різноманітних позашкільних закладах. Вона передбачає спеціальну культурно-освітню роботу з батьками і можливість роботи з дорослими в різноманітних закладах освіти. Якісна культурологічна підготовка та сформований естетичний смак дозволяють також безпосередньо створювати артефакти художньої культури і впливати на естетизацію середовища життєдіяльності, тим самим сприяючи розвитку естетичної і загальної культури широкого кола членів суспільства. Особливо це актуальне для сільської місцевості, де вчитель культурологічних дисциплін вже традиційно втілює образ провідника культури, виконуючи не лише педагогічні функції, але й працюючи як дизайнер, лектор, керівник закладів культури, осередків народних промислів тощо.

Метою діяльності культуролога, як зазначено у нормативних документах /ОПП і ОКХ/ спеціальності «Культурологія» – є надання допомоги особистості в якомога повнішому розкритті її задатків та обдарувань, реалізації творчого потенціалу засобами мистецтва, задоволення потреби в естетичному, моральному та загальнокультурному розвитку, що сприяє її інтеграції в суспільство, професійному визначенню і становленню. Таким чином, у діяльності культуролога можна виділити такі функції: людинотворчу, культуротворчу, культуротрансляційну, культуроохоронну, діагностичну, прогностичну, евристичну.

Реалізація мети діяльності культуролога передбачає набуття у процесі навчання відповідних знань, що охоплюють особистість, її фізичний, психічний, духовний і культурний розвиток, поведінку і діяльність, специфіку творчої реалізації. Сюди входять також відомості про об'єднання й угруповання

людей (сім'я, мала група, шкільний колектив, колектив ровесників тощо), в яких може проявитися творча людина; про особливості й умови колективної творчості; про систему закладів, що надають допомогу творчій особистості. Ці знання включають основи теорії, методики й окремих технологій активізації та організації мистецької діяльності різних категорій людей у різних умовах їх художньо-творчої реалізації. До них включаються методи управління і планування професійної та науково-дослідної діяльності у сфері культури та мистецько-педагогічній галузі.

Проаналізувавши нормативні документи /ОКХ і ОПП/ спеціальності «Культурологія» визначили відповідність якості підготовки культуролога вимогам галузевого стандарту вищої освіти, і зазначили його компетенції.

Таблиця 1

Інтегрована мистецтвознавча компетентність

Компетенція	Абревіатура компетенції
Компетенції соціально – особистісні:	КСО
- розуміння етичних та правових норм, що регулюють ставлення людини до суспільства, навколишнього середовища, вміння враховувати їх під час розробки культурно-освітніх, виховних та дизайнерських проектів	КСО.01
- наукове уявлення про здоровий спосіб життя, володіння вміннями та навичками самовдосконалення (фізичне, етичне, моральне, естетичне, харизматичне)	КСО.02
- здатність до професійного вдосконалення, та здійснення професійної діяльності в іншомовному оточенні	КСО.03
- цілісне уявлення про процеси і явища, які відбуваються у суспільстві та природі, розуміння можливості сучасних наукових методів пізнання природи, суспільства, особистості і володіння ними на рівні, необхідному для вирішення завдань, які виникають при виконанні професійних функцій	КСО.04
Загальнонаукові компетенції:	КЗН
- базові уявлення про основи філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, наявність системи естетичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно – наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності	КЗН.01
- базові знання гуманітарних і соціально-економічних наук, здатність науково аналізувати соціально значущі проблеми та процеси, вміння використовувати методи цих наук у різних	КЗН.02

видах педагогічно-професійної, художньо-професійної та культурно-освітньої діяльності	
- розуміння сутності і соціальне значення своєї майбутньої професії, основні дисципліни з конкретної галузі його діяльності, їх взаємозв'язок у цілісній системі знань	КЗН.03
- здатність поставити мету та сформулювати завдання, пов'язані із реалізацією професійних функцій, вміння використовувати для їх вирішення методи вивчених наук	КЗН.04
- знання методів управління, вміння організувати роботу виконавців, знаходити і приймати управлінські рішення в умовах різних думок	КЗН.05
- знання основних історичних фактів, дат, подій та імена історичних діячів	КЗН.06
- вміння складати хронологічні таблиці й опорні конспекти, робити інформаційні повідомлення з прочитаної літератури і тематичні доповіді, складати питання і тестові завдання	КЗН.07
- знання особливостей структури засобів художньої виразності на практичному й теоретичному рівнях	КЗН.08
- спроможність в умовах розвитку науки і мінливої соціальної практики до переоцінки накопиченого досвіду, аналізу своїх можливостей, вміння набувати нові знання, використовувати сучасну інформацію та освітянські технології	КЗН.09
- вміння давати характеристику пам'яткам культури, знати їх місце в розвитку культурного процесу	КЗН.10
- вміння аналізувати твори мистецтва з урахуванням методики стильового та цілісного аналізу.	КЗН.11
- знання прав та свобод людини і громадянина, основи української правової системи та законодавства, організації та функціонування судових і правоохоронних органів, правові та морально-етичні норми у сфері професійної діяльності	КЗН.12
елементарні навички аналізу творів мистецтва з позицій їх порівняльного та історико-ретроспективного вивчення	КЗН.13
- спроможність в умовах розвитку науки і мінливої соціальної практики до переоцінки накопиченого досвіду, аналізу своїх можливостей, вміння набувати нові знання, використовувати сучасну інформацію та освітянські технології	КЗН.14
- розуміння феномену культури, її ролі у людській життєдіяльності, способи надбання, збереження та передачі досвіду духовного освоєння світу, базисних цінностей культури;	КЗН.15
- знання форм й типів культур, основні культурно-історичні центри та регіони світу, закономірності їх функціонування та розвитку, місце України в системі світової культури та цивілізації;	КЗН.16
Інструментальні компетенції:	КІ
- вільне володіння державною мовою України;	КІ.01

на базі лексичного і граматичного мінімуму однієї з іноземних мов і граматичного мінімуму, що включає граматичні структури, спілкування усними та письмовими формами;	КІ.02
- оцінка досягнень культури на підставі знань історичного контексту їх створення;	КІ.03
- володіння методами художньої естетики	КІ.04
здатність до діалогу як способу ставлення до культури і суспільства, здобуття досвіду опанування культурою;	КІ.05
- використання й укладання нормативних і правових документів стосовно майбутньої діяльності, вживання необхідних заходів до відновлення порушених прав;	КІ.06
- організація просвітницької роботи	КІ.07
володіння методиками планування, організації педагогічних досліджень, виконання педагогічних експериментів і обробки їх результатів.	КІ.08

Отже, мистецтвознавча компетентність у сфері освіти, що ґрунтується на міждисциплінарних, інтегрованих вимогах до результату освітньої діяльності, потребує подальших наукових досліджень, оскільки вимагає від учасників навчально-виховного процесу кардинально змінювати як мету, так і вектор змісту культурологічної освіти: від передачі знань і умінь предметного змісту до формування розвиненої особистості із життєвими і професійними інтегрованими компетентностями. Упровадження цих вимог у навчальний процес передбачає розробку нових стандартів вищої освіти (ОКХ, ОПП, навчальних планів, педагогічних технологій тощо), розширення в структурі навчальних програм міжпредметного компоненту, упровадження інтегрованих навчальних дисциплін, у яких предметні галузі співвідносяться з різними видами компетентностей.

Аналіз наукових надбань свідчать про те, що зазначена проблема вивчена аспектно; напрацьовані матеріали мають переважно прикладний характер, стосуються конкретно-методичних аспектів професійної інтегрованої компетентності культуролога. При пошуку інтегрованих мистецтвознавчих компетентностей необхідно звертатися до поняття ключових (базових) компетентностей, що характеризує універсальні компетентності широкого спектру, що створюють основу при підготовці культурологів у контексті Болонських домовленостей для формування компетенцій більш специфічного

їх застосування із врахуванням галузі знань, напрямку, спеціальності і спеціалізації.

Вирішення цих завдань пов'язане з розвитком системи установ і видів суспільної реалізації культуролога для організації цілеспрямованого, безперервного і системного культурного впливу на окрему особистість та на широкі кола громадськості. Воно вимагає визначення меж компетентності та професійних обов'язків, зміцнення статусу цього фахівця в суспільстві. Це пов'язується з проблемою організації професійної підготовки культуролога в структурі вищої школи.

Обраний нами напрям дослідження знайде своє продовження у вивченні проблеми дослідження мистецтвознавчої компетентності майбутніх культурологів, виявленні переваг та недоліків існуючих підходів до інтегрованих взаємозв'язків культурологічної освіти і практики культуротворення, пошуку моделей інтегрованої системи різнорівневої підготовки культурологів в сучасних умовах, виходячи з соціокультурної обумовленості освітньої політики та філософської концепції творчості як фундаментальної основи життєдіяльності особистості.

Література

1. Савченко О.Я. Взаємозв'язок ключової компетентності «уміння вчитися» з предметними у процесі початкового навчання / О.Я. Савченко // Всеукраїнські педагогічні читання «Упровадження нового змісту початкової освіти: теорія і практика» / ПНПУ імені В.Г. Короленка. – Полтава, 2012.
2. Людські виміри трансформацій України до інформаційного суспільства: Проект ДФФД: № 09.07/33 Сумського державного університету / Під ред. Євдокимова А. Б., Мельника Л. Г., Карінцевої О. І. - Суми, 2007. - 25 с.
3. Гаврищак Г. Р. Компетентність та ключові компетенції викладача ВНЗ / Матеріали регіонального науково-практичного семінару „Професійні

компетенції та компетентності вчителя", 28 -29 листопада 2006 р. - Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2006 - С. 31- 32.

4. Кравченко Л.М. Концепція компетентнісно-концентричної підготовки менеджера у системі неперервної підготовки освіти / Л.М. Кравченко // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – Спецвип.8. – Ч.І. – Слов'янськ : СДПУ, 2012.- С. 25-35.

5. Тушева В.В. Компетентнісний підхід в системі вищої педагогічної освіти /Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет- конференції „Інтегративний характер ціннісних вимірів освіти в стандартах Болонського процесу", травень 2008 року.- Бердянськ: Бердянський державний педагогічний університет. Доступ: http://www.bdpu.org/scientific_published/conf_2008.

6. Коломієць Н. Вплив ціннісних орієнтацій на формування компетентностей особистості / Н. Коломієць // Імідж сучасного педагога. – 2012. – №6. – С. 10-12.

7. Терещук Г.В. Компетентнісний підхід як фактор зближення освітніх систем. Матеріали регіонального науково-практичного семінару „Професійні компетенції та компетентності вчителя", 28-29 листопада 2006 р. - Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2006. - С. 5- 10.

8.Савченко О.Я. Компетентнісний підхід як чинник якості професійної підготовки майбутнього вчителя / О.Я. Савченко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова (Серія: Теорія і практика навчання і виховання) : зб. наук. праць. – К.: вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 14. – С. 10-16.